

**بررسی جایگاه حقوقی توهین و افتراء نسبت به
کارشناسان رسمی دادگستری، در قوانین موضوعه ی
ایران**

محمد مقامیان زاده

**کارشناس رسمی دادگستری - رشته راه و ساختمان
کانون کارشناسان رسمی دادگستری خوزستان**

کارشناسی ارشد مهندسی عمران، مهندسی و مدیریت ساخت

کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره: ۲۳۲۳۸۹۰۷
تاریخ: ۱۴۰۲/۱۱/۱۹
پیوست: ندارد

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
ایرانداک

پژوهشی - مدیریت دانش - آموزش

به نام خدا

گزارش پیشینه پژوهش

با سلام و احترام

جستجوی اطلاعات پایان نامه ها و رساله های ایرانداک درباره

پروسی جایگاه حقوقی توهین و افتراء به کارشناسان رسمی دادگستری، در قوانین موضوعه ی ایران

به درخواست آقای/ خانم محمد مقایمان زاده با شماره ملی / گذرنامه

□ کلیدواژه های پیشنهادی کاربر:

□ کلیدواژه های ایرانداک:

یادآوری می شود که تصمیم گیری درباره پیشنهاد (پروپوزال) پایان نامه / رساله دانشجویان تحصیلات تکمیلی و تصویب آن، در اختیار مؤسسه های محل تحصیل آنهاست و ایرانداک در این زمینه نقش و مسئولیتی ندارد و این نامه نیز تنها برای آگاهی رسانی است. ایرانداک از اینکه این سامانه را به کار می یزید، از شما سپاسگزار است.

دست

فربرز درودی

معاون اطلاعات علم و فناوری ایران

عنوان نوشتار :

بررسی جایگاه حقوقی توهین و افتراء نسبت به کارشناسان رسمی دادگستری، در قوانین موضوعه ی ایران

محمد مقامیان زاده

کارشناس رسمی دادگستری - رشته راه و ساختمان - کارشناسان رسمی دادگستری خوزستان

کارشناسی ارشد مهندسی عمران، مهندسی و مدیریت ساخت

کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

چکیده:

جرائم توهین و افتراء از جمله جرائمی میباشد که ارتکاب آنها از سوی اشخاصی که منافع احتمالی آنان بواسطه نظریه کارشناسی سلب گردیده و یا به خطرافتاده است، در بسیاری از دعاوی و امور کارشناسی، شأنیت و شخصیت کارشناسان را تهدید نموده و موجب هتک حرمت آنان در حین انجام وظیفه می گردد. با بررسی سابقه قوانین عام و خاص راجع به کارشناسان رسمی دادگستری و نیز وضع موجود قوانین در این زمینه در پاسخ به این سؤال که حمایت قانون از این قشر تأثیرگذار در عرصه ی عدل و عدالت چگونه و به چه میزان بوده است؟ مشاهده می گردد علیرغم اینکه در قوانین سابقه، قانون گذار با لحاظ توجه خاص در ماده ۲۰ لایحه قانونی مربوط به استقلال قانون کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۵۸/۰۸/۰۱ قائل به حمایت ویژه از کارشناسان بوده، لیکن در حال حاضر، قانون خاص کارشناسان رسمی دادگستری فاقد چنین مفادی بوده و حمایت از کارشناسان در مواجهه با چنین جرایمی، محدود به مفاد قانون عام مجازات اسلامی در ماده ۶۰۸ و ۶۹۷ این قانون (کتاب پنجم - قانون تعزیرات) به ترتیب راجع به جرم توهین و افتراء میباشد.

در چنین شرایطی قیاس شخصیت کارشناس با اشخاص مزبور در ماده ی ۶۰۹ قانون مجازات اسلامی و نیز مبتنی بر اصول مسلمی مانند اصل تناسب جرم و مجازات و همچنین لزوم استقرار بستر امن و مطمئن جهت انجام وظیفه ی کارشناس، مارابه سمت ضرورت بازنگری قوانین عام و خاص در زمینه ی حمایت از کارشناسان در مقابل جرائم توهین و افتراء و استقرار نظام ضمانت اجرایی ویژه در این خصوص، رهنمود می نماید.

کلمات کلیدی : جرم، توهین، افتراء، هتک حرمت، کارشناس رسمی دادگستری

در دهه ها و سنوات اخیر ناشی از پیشرفت روز افزون علم و فناوری و آثار آن در جنبه های گوناگون اجتماعی اقتصادی ، سیاسی و فرهنگی جوامع بشری، باعث بروز و پیدایش روابط پیچیده و چند جانبه ای میان اشخاص گردیده که به تبع آن دعاوی و اختلافات متعددی حاوی ابعاد و جنبه های فنی و تخصصی حادث می گردد. به نحوی که دادرسی و رسیدگی به این دعاوی و منازعات، بدون اظهار نظر کارشناسانه و حرفه ای در امور ، دور از تصور به نظر می رسد. چرا که دادرس اصولاً عالم به تمامی حوزه های مربوط به دعاوی نبوده و صرفاً متخصص مباحث حقوقی و قضایی است.

مأموریت خطیر کارشناسان رسمی دادگستری رفع ابهامات و روشنگری در مسیر تاریک کشف حقیقت در حوزه های متنوع مسایل فنی و تخصصی است، بنابراین انتساب القابی به مانند چشم ذیصلاح دادرس و بازوی توانمند قوه قضائیه حقاً شایسته ی مقام کارشناس است.

کارشناس در مسیر رسیدگی به امور کارشناسی و فرآیند اجرای قرار، درمواجهه با کورانی از دلایل و ادعاهای مطروحه باید مبتنی بر صلاحیت ، تخصص و تعهد خویش، مسیر حقیقت را یافته و به دادرس نشان دهد از این روی بسیار محتمل است در معرض انواع آسیبها اعم از جرائم ، رفتارهای دور از شأن و غیر اخلاقی از سوی اصحاب دعاوی و طرفین اختلافات قرار گیرد.

در این نوشتار وضعیت جرائم توهین و افتراء نسبت به کارشناسان رسمی دادگستری در قوانین و حقوق موضوعه ی ایران مورد بررسی قرار گرفته و سپس پیشنهادات و راهکارهایی جهت گسترش چتر حمایت قانون از کارشناسان در مقابل این جرائم مطرح خواهد شد.

بنابراین هدف از این پژوهش نگرشی بر جایگاه قانونی جرائم توهین و افتراء نسبت به کارشناسان رسمی دادگستری و بررسی خلاء ها و نقاط ضعف احتمالی موجود قانونی در این خصوص می باشد.

در این راستا سؤالات اساسی ذیل مطرح و پاسخ داده خواهد شد :

۱) نگاه قانونگذار در خصوص ارتکاب جرائم توهین و افتراء نسبت به کارشناسان رسمی دادگستری چگونه است؟

۲) بازدارندگی مجازات های معینه در قانون در خصوص ارتکاب جرائم توهین و افتراء متناسب با ماهیت خطیر امر کارشناسی می باشد یا خیر؟

۳) چگونه میتوان چتر حمایت قانون از کارشناسان رسمی دادگستری را در مقابل آسیبها و گزندهای ناشی از این جرائم در مسیر انجام وظیفه، گسترش داد؟

در این راستا، نخست مفاهیم و کلیات جرائم توهین و مجازات اعم از تعاریف ، ارکان و مبانی قانونی بیان شده ، سپس تجزیه و تحلیل مفاهیم و کلیات ، به تفکیک در خصوص جرایم مذکور ، از طریق مقایسه ی قوانین سابق و موجود ، و نیز استدلال مبتنی بربرخی اصول مربوطه صورت گرفته ،النهایه نتیجه گیری و پیشنهادات مؤثر به زعم نگارنده ارائه گردیده است.

۱) تاریخچه مختصر قانون مجازات اسلامی

قانون مجازات اسلامی ، در سال ۱۳۷۰ ، توسط مجلس شورای اسلامی ، تصویب گردید . این قانون ، به طور آزمایشی و به مدت ۵ سال ، اجرا شد تا در مرحله عمل نیز مورد بررسی قرار بگیرد . در سال ۱۳۷۵ ، بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی ، تصویب و مدت اجرای آزمایشی این قانون ، برای مدت ۱۰ سال دیگر هم تمدید شد .

در این مدت که این قانون ، به صورت آزمایشی اجرا می گردید ، در سال ۱۳۸۸ ، مجلس شورای اسلامی ، اقدام به طرح قانون مجازات اسلامی جدیدی کرد که در سال ۱۳۹۲ ، به تصویب نهایی رسید و مورد اجرا گذاشته شد و در حال حاضر نیز قانون حاکم و مادر ، در امور جزایی ، است .

این قانون که مهمترین قانون کیفری ایران ، درباره جرم و مجازات ، در کشور ما محسوب می گردد ، که قانون جدید پس از بازنگری و تصویب مشتمل بر پنج بخش یا کتاب بوده و مواد ۱ تا ۷۲۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در چهار کتاب اول و در کتاب پنجم نیز مواد قانونی برگرفته از قانون تعزیرات و مجازات های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ از ماده شماره ۴۹۸ تا ۷۲۸ گنجانده شده است که شامل جرایم و مجازات هایی است که نوع و میزان آن ها در شرع تعیین نشده و به قانونگذار واگذار شده است . این بخش به جرایمی مانند توهین ، افترا ، جعل و سایر جرایم عمومی میپردازد .

در قانون مجازات اسلامی ، مشخص گردیده که هر جرم ، چه مجازاتی دارد ، چگونه می توان یک جرم را ثابت کرد یا مجازات یک جرم را کاهش یا افزایش داد ، مجازات حدود ، قصاص ، دیات و تعزیرات ، اقدامات تامینی و تربیتی ، شرایط و موانع مسئولیت کیفری چیست و قواعدی که بر آن ها حاکم می باشد ، کدام است .

تقسیم بندی کلی این ۵ کتاب ، به ترتیب زیر می باشد :

کتاب اول ، تحت عنوان کلیات بوده و از ماده ۱ تا ماده ۲۱۶ این قانون است . این بخش ، موضوعات حقوق کیفری ، را به طور کلی ، بیان می نماید .

کتاب دوم : تحت عنوان حدود بوده و از ماده ۲۱۷ تا ۲۸۸ را در بر می گیرد و مربوط به جرایم با مجازات حد است .

کتاب سوم : با عنوان قصاص می باشد و از ماده ۲۸۹ تا ماده ۴۴۷ را شامل می شود و موضوع قصاص و شرایط اعمال آن را توضیح داده است .

کتاب چهارم : در خصوص دیات می باشد و از ماده ۴۴۸ تا ماده ۷۲۸ را در بر می گیرد . موضوع این کتاب ، مجازات دیه و نحوه پرداخت و شرایط آن است .

کتاب پنجم: در خصوص تعزیرات و مجازات های بازدارنده و دربرگیرنده ی موادی از قانون تعزیرات و مجازات های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ (از ماده شماره ۴۹۸ تا ۷۲۸) می باشد.

* توضیح اینکه در نوشتار حاضر که راجع به بررسی جایگاه حقوقی توهین و افتراء نسبت به کارشناسان رسمی دادگستری در قوانین موضوعه ی ایران می باشد در ذکر مواد قانونی مربوط به این جرایم به اختصار ق.م.ا درج گردیده که با توجه به توضیحات مارالذکر منظور کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی - تعزیرات و مجازات های بازدارنده می باشد.

۲) جرم توهین

۱- ۲) تعریف توهین و ویژگیهای آن

- توهین در لغت برگرفته از ریشه (وهن) و به معنای سست کردن، خوار و خفیف کردن است^۱ و در اصطلاح حقوقی جرمی است که در آن فردی با استفاده از گفتار، نوشتار، حرکات و ایما و اشاره موجبات تحقیر و هتک حیثیت دیگری را فراهم نماید.

- معیار تشخیص توهین عرف است و با هرگونه رفتاری که عرفاً موهن قلمداد شود محقق می گردد.

- تحقق توهین مبتنی بر عرف، متأثر از زمان و مکان توهین، شخصیت توهین کننده و شخصیت توهین شونده است.

- توهین صرفاً با رفتار مثبت محقق شده و از طریق ترک فعل امکان پذیر نیست (مانند سلام نکردن به کارشناس)

- شعبه پنجم دیوان عالی کشور نیز در رأی شماره ۱۵۶۵ - ۱۳۱۹/۵/۱۷ متعرض همین مطلب شده است:

« فحش بودن یا نبودن یک لفظ مفهومی است که به اعتبار زمان و مکان تغییر پذیر می باشد و تشخیص آن با در نظر گرفتن عرف و عادت و زمان و مکان و شخصیت طرفین به عهده دادگاه است»^۲.

- مخاطب توهین باید معین باشد و اگر شخص جمعی را به طور کلی، مخاطب گفتار یا رفتار خود قرار دهد، رفتار وی توهین قلمداد نمی شود. (مثلاً بگوید همه کارشناسان بی سواد و غیر متخصص هستند)

- توهین ساده عبارت از توهین و اهانتی است که علی رغم دارا بودن وصف مجرمانه، از هیچ کیفیت مشدده ای برخوردار نیست. لیکن گاه مجازات جرم توهین به دلیل وجود دلایل مختلف از جمله شخصیت طرف مقابل و یا وسیله ارتکاب آن و مواردی از این قبیل که به آنها کیفیات مشدده میگویند تشدید میشود.^۳

۱. عمید، حسن، فرهنگ فارسی، جلد ۱، ص ۶۴۳

۲. کامفر، بهداد، دوره پیشرفته حقوق جزا عمومی و اختصاصی، چاپ چهاردهم، زمستان ۱۴۰۱، ص ۵۹۵

۳. میرمحمد صادقی، حسین، جرایم علیه اشخاص (حقوق کیفری اختصاصی) ۱

-تحقق توهین مستلزم آن است که رفتار مرتکب یا در حضور بزه دیده واقع شود (حضور) و یا در حضور دیگران (علنی)، بنابراین برای وقوع این جرم هر دو شرایط حضوری و علنی بودن به طور توأمان شرط نیست و همین که یکی از شرایط مذکور وجود داشته باشد برای تحقق توهین کفایت می‌کنند. گفتنی است منظور از "حضور" بودن لزوماً حضور فیزیکی بزه دیده نیست و همین که مرتکب بتواند دشنام یا رفتار موهن خود را به نحوی به مخاطب برساند مانند (نوشتن نامه، ارسال پیامک تلفن و ...) برای تحقق این شرط کفایت می‌کند.

- توهین نیز همانند سایر جرائم عمدی مستلزم عمد مرتکب در رفتار (سوء نیت عام) و علم مرتکب به موضوع جرم است بنابراین اگر شخصی از معنای الفاظ یا موهن بودن رفتار بی‌اطلاع باشد، رفتار وی به دلیل جهل موضوعی جرم تلقی نمی‌شود.

- برای تحقق توهین سوءنیت خاص یا قصد نتیجه لازم نیست زیرا توهین در زمره جرائم مطلق بوده و به صراحت ماده ۱۴۴ ق.م.ا برای تحقق جرائم مطلق، عمد در رفتار یا سوءنیت عام کافی است. به بیان دیگر برای تحقق توهین نیازی به تحقق نتیجه مثلاً رنجش و آزرده‌گی طرف مقابل نیست. به تبع همین امر حتی اگر مرتکب نه به قصد نتیجه ایذاء و رنجاندن بزه دیده، بلکه به مقاصدی مانند مزاح و خنداندن بزه دیده یا دیگران، آموزش و یا تأدیب باشد تأثیری در اصل جرم نداشته و نهایتاً ممکن است موجب تخفیف مجازات مرتکب گردد.

۲-۲): عنصر قانونی جرم توهین

اطلاق جرم به عمل توهین مانند سایر جرائم به موجب اصل قانونی بودن جرم و مجازات مستلزم وجود عنصر قانونی و صراحت قانونگذار میباشد. بنابراین در راستای بررسی جرم توهین، به صورت خاص نسبت به کارشناسان رسمی دادگستری قوانین مربوطه اعم از قوانین عام و خاص مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۱-۲-۲) وضعیت جرم توهین در قانون مجازات اسلامی

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در فصل پانزدهم (هتک حرمت اشخاص) از کتاب پنجم (قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵) مادتين ۶۰۸ و ۶۰۹ به شرح ذیل درباب جرم توهین عنوان گردیده اند.

- ماده ۶۰۸ (توهین ساده): توهین به افراد از قبیل فحاشی و استعمال الفاظ رکیک چنانچه موجب حد قذف نباشد به مجازات شلاق تا (۷۴) ضربه و یا پنجاه هزار تا یک میلیون ریال جزای بعدی خواهد بود.

اما قانونگذار با تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در سال ۱۳۹۹ مجازات جرم مذکور را دستخوش تغییر خود قرار داده و مطابق بند ج ماده ۱ این قانون کیفر جرم توهین ساده به جزای نقدی درجه شش تغییر

یافته است. بنابراین با تصویب قانون جدید مجازات شلاق از قانون سابق حذف و صرفاً مجازات جزای نقدی مورد حکم قرار خواهد گرفت.^۱

— ماده ۶۰۹ (توهین مشدد): هر کس با توجه به سمت، یکی از رؤسای سه قوه یا معاونان رییس جمهوری یا وزراء یا یکی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی یا نمایندگان مجلس خبرگان یا اعضای شورای نگهبان یا قضات یا اعضای دیوان محاسبات یا کارکنان وزارتخانه‌ها و موسسات و شرکتهای دولتی و شهرداری‌ها در حال انجام وظیفه یا به سبب آن، توهین نماید به سه تا شش ماه حبس و یا تا (۷۴) ضربه شلاق و یا تا بیست و پنج میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شود.

اشخاص و مقامات مزبور در ماده ۶۰۹ ق.م.ا از باب حصر، احصاء شده اند لذا دامنه آن قابل توسعه و تسری نبوده و توهین به سایر مأموران و مقامات از جمله پزشکان و پرستاران بیمارستان خصوصی، اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام مشمول تشدید مندرج در ماده فوق نشده و توهین ساده قلمداد می‌شوند.^۲

تشدید مجازات توهین به اشخاص مندرج در ماده ۶۰۹ ق.م.ا ناظر به حالتی است که توهین در حال انجام وظیفه یا به سبب آن بوده باشد.

به موجب ماده ۱۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری در سال ۱۳۹۹ راجع به اصلاح ماده ی ۱۰۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، جرم افتراء موضوع مواد ۶۰۸ و ۶۰۹ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی، از زمره ی جرائم قابل گذشت میباشد.^۳

۲-۲-۲) وضعیت جرم توهین در قوانین خاص راجع به کارشناسان رسمی دادگستری

الف) قانونگذار سابقاً در ماده ۲۰ لایحه قانونی مربوط به استقلال کانون کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۵۸/۰۸/۰۱ بیان کرده است هر کس در حین انجام وظیفه کارشناسی یا به سبب آن نسبت به کارشناس رسمی دادگستری توهین نماید به حبس جنحه ایی از ۶۱ روز الی ۳ ماه محکوم خواهد شد.

نکته ی قابل توجه اینکه در خصوص وکلا نیز در ماده ۲۰ لایحه قانونی استقلال کانون وکلای دادگستری مصوب ۱۳۳۴ صراحتاً بیان شده که اگر کسی به وکیل دادگستری در حین انجام وکالت و یا به سبب آن توهین کند به مجازات حبس از ۱۵ روز تا ۳ ماه محکوم می‌شود.

ب) در ماده ۳۰ این لایحه قانونی آمده است: «آن قسمت از قوانین مربوط به کارشناسان رسمی مصوب سال ۱۳۳۷ و ۱۳۳۹ و سایر قوانین و مقررات راجع به کارشناسان که با مواد این قانون مغایرت داشته باشد از تاریخ تصویب این قانون لغو می‌شود».

ج) در قانون اخیر کارشناسان رسمی دادگستری مصوب ۱۳۸۱/۰۱/۱۸ هیچ ماده یا تبصره‌ای در خصوص موضوع توهین یا هتک حرمت کارشناس تقنین نشده است.

۱. قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳، بند ج، ماده ۱

۲- کامفر، بهداد، دوره پیشرفته حقوق جزای عمومی و اختصاصی، چاپ چهاردهم، زمستان ۱۴۰۱، ص ۵۹۹

۳- قانون کاهش مجازات حبس تعزیری ۱۳۹۹/۰۲/۲۳، ماده ۱۱

د) در ماده ۴۱ قانون کارشناسان رسمی دادگستری ۱۳۸۱ بیان شده: «قانون راجع به کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۱۷ و قانون راجع به اصلاح قانون کارشناسان رسمی وزرات دادگستری مصوب ۱۳۳۹ و لایحه قانون استقلال قانون کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۵۸ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران لغو می‌شوند».

هـ) در نظریه مشورتی شماره ۷/۱۵۸۷ مورخ ۱۳۷۰/۰۴/۲۵ چنین عنوان شده: «اهانت به کارشناس مانند اهانت به افراد قابل تعقیب است».

۳) جرم افتراء:

۳-۱) تعریف افتراء و ویژگی‌های آن

- افتراء در لغت به معنی تهمت زدن و نسبت دروغ به کسی دادن است و در اصطلاح حقوقی عبارتست از انتساب جرمی به دیگری به طور صریح و عجز از اثبات آن.

- تحقق افتراء منوط به انتساب رفتاری است که مطابق قانون جرم محسوب می‌شود.

- برای تحقق جرم افتراء صراحت در کلام ضروری بوده باید عالماً عامداً انجام گیرد.

- مهمترین شرط برای تحقق جرم افتراء، ناتوانی شخص از اثبات ادعای خویش است، در واقع یکی از وجوه تمایز توهین با افتراء در همین مساله است، چرا که در توهین ممکن است مرتکب، حتی با اظهار یک ضعف واقعی طرف مقابل رامورد استهزاء قرار دهد ولی در افتراء در صورتی که مرتکب بتواند صحت مطالب انتسابی را اثبات نماید رای بر برائت او صادر می‌شود.

۳-۲) عناصر قانونی

جرم افتراء در ماده ۶۹۷ قانون تعزیرات (کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲) به این شرح جرم انگاری شده است:

«هر کس به وسیله اوراق چاپی یا به وسیله درج در روزنامه و جراید یا نطق در امری را صریحاً نسبت دهد یا آنها را منتشر نماید که مطابق قانون آن امر جرم محسوب میشود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید، جز در مواردی که موجب حد است، به یک ماه تا یک سال حبس و تا ۷۴ ضربه شلاق یا یکی از آنها حسب مورد محکوم خواهد شد».

مجازات مزبور نیز به موجب بند (ج) قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ به جزای نقدی درجه شش تقلیل یافته است.

۳-۳) گریزی به جرم نشر اکاذیب

در قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم، قانون تعزیرات) یک رفتار مجرمانه تحت عنوان نشر اکاذیب در قالب ماده ۶۹۸ ق.م.ا جرم انگاری شده است.

در ماده ی مذکور چنین بیان شده است:

« هر کس به قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی یا مقامات رسمی به وسیله نامه یا شکواییه یا مراسلات یا عرایض یا گزارش یا توزیع هر گونه اوراق چاپی یا خطی با امضاء یا بدون امضاء ، اکاذیبی را اظهار نماید یا با همان مقاصد اعمالی را بر خلاف حقیقت رأساً یا به عنوان نقل قول به شخص حقیقی یا حقوقی یا مقامات رسمی تصریحاً یا تلویحاً نسبت دهد اعم از اینکه از طریق مزبور به نحوی از انحاء ضرر مادی یا معنوی به غیر وارد شود یا نه ، علاوه بر اعاده ی حیثیت در صورت امکان ، باید به حبس از دو ماه تا دو سال و یا شلاق تا (۷۴) ضربه محکوم می شود».

تحقق جرم نشر اکاذیب ناظر به مواردی است که شخص به جای آنکه در باره دیگری از الفاظ موهن استفاده نماید یا عناوین مجرمانه ای را به وی نسبت دهد، صرفاً دروغی را به او نسبت می دهد. مثلاً در مورد کارشناس رسمی دادگستری می گوید: " این کارشناس اصلاً مدرک معتبر دانشگاهی ندارد".

در چنین فرضی رفتار مرتکب به جهت موهن نبودن مشمول جرم توهین نمی شود. همچنین به دلیل عدم انتساب عنوان مجرمانه ، نمی توان چنین عملی را افتراء دانست اما از بابت اینکه همین دروغ ساده ممکن است موجب ضرر برای طرف مقابل شود، قانونگذار این رفتار را تحت عنوان جرم نشر اکاذیب جرم انگاری نموده است.

۴) وجوه اشتراک و تمایز جرایم توهین و افتراء

هر دو جرم توهین و افتراء موجب هتک حرمت مجنی علیه میشوند. منظور از هتک حرمت از بین بردن حثیت و شرافت دیگری است. توهین اعم از افتراء میباشد و در رفتار توهین آمیز صرفاً شخصیت معنوی طرف تحقیر و تخفیف می یابد در حالی که افتراء به گونه ای است که به جای آن که صرفاً موجب تخفیف و تحقیر او شود، ارتکاب عمل مجرمانه ای را صراحتاً به وی نسبت دهد. بنابراین هر دو جرم شخصیت معنوی اشخاص را خدشه دار می کنند ولی شدت و ضعف و ماندگاری آنها در افکار مردم متفاوت میباشد و در واقع میتوان گفت که یکی از مشتقات توهین مشدده، جرم افتراء میباشد.

اما وجه تمایز این دو جرم عبارتند از:

۱- در جرم افتراء وسیله ارتکاب جرم موضوعیت دارد در حالی که در جرم توهین وسیله برای ارتکاب جرم طریقت دارد و بدون بکار گیری وسیله هم قابل ارتکاب میباشد.

۲- در جرم افتراء مرتکب باید صراحتاً ارتکاب جرمی را به دیگری نسبت بدهد در حالی که در جرم توهین چنین شرطی لازم نیست و صرف بکار گیری واژه ای که موجب تحقیر شخص مجنی علیه شود جرم مذکور تحقق مییابد.

۳- در جرم افتراء اثبات صحت آنچه که به طرف مقابل نسبت داده شده است، رافع مسئولیت کیفری مرتکب میباشد در حالی که در جرم توهین حتی اثبات صحت انتساب رفتار مجرمانه رافع مسئولیت کیفری مرتکب نخواهد بود.

۴- از شرایط تحقق جرم افترا انتشار رفتار مجرمانه می‌باشد. این در حالی است که شرط انتشار در جرم توهین الزامی نیست اگر چه ممکن است انتشار یابد.

۵- رکن قانونی دو جرم نیز مجزا می‌باشد به گونه ای که رکن قانونی جرم توهین ماده ۶۰۸ و ۶۰۹ و رکن قانونی جرم افترا ماده ۶۹۷ می‌باشد.

(ب) بخش تجزیه و تحلیل

(۱) جرم توهین

در خصوص تجزیه و تحلیل مفاهیم و کلیات یادشده در باب جرم توهین، مطالب ذیل بیان می‌گردد:

(۱-۱) بررسی و مقایسه قوانین عام و خاص راجع به توهین به کارشناسان

(الف) یک قیاس ساده فی مابین ماده ۶۰۸ و ۶۰۹ ق.م.ا. وقانون خاص راجع به کارشناسان، ما را به این نتیجه آمیخته با تعجب می‌رساند که به موجب ماده ۶۰۹ ق.م.ا. بواسطه تخصیص مجازات ۳ تا ۶ ماه حبس، حمایت قانونگذار از اشخاصی مانند کارکنان شرکتهای دولتی و شهرداری‌ها در مقابل جرم توهین و هتک حرمت، نسبت به افراد عادی جامعه موضوع ماده ۶۰۸ ق.م.ا. موسع تر بوده ولیکن کارشناسان رسمی دادگستری علیرغم ماهیت خطیر مأموریتشان در مسیر کشف حقیقت و روشنگری در ظلمات و ابهامات جنبه های فنی و تخصصی مربوط به دعاوی و پرونده‌های حقوقی و کیفری مشمول این نگاه خاص قانون‌گذار واقع نگردیده‌اند! حال آنکه در قدم به قدم مسیر پرداختن به امر کارشناسی با توجه به ماهیت امر و بواسطه بی‌طرفی، کارشناس در معرض برخورد با ناملایماتی از قبیل توهین و هتک حرمت قرار دارد.

(ب) سوال مهمی که در این خصوص مطرح می‌شود این است که با توجه به درج واژه (لغو) در ماده ۴۱ قانون ۱۳۸۱ که به معنای نسخ قوانین سابق و اسقاط اعتبار آنها می‌باشد آیا میتوان گفت از آنجا که در قانون یاد شده، در هیچ ماده و تبصره‌ای به موضوع هتک حرمت و توهین به کارشناس پرداخته نشده است، حیات قانونی و اعتبار ماده ۲۰ لایحه سال ۱۳۵۸ کماکان پا بر جاست یا خیر؟

که اگر پاسخ منفی باشد تنها مستمسک حفظ و حمایت از شأن و منزلت کارشناس در مقابل هتک حرمت، توهین و رفتارهایی از این دست که در مسیر ادای تکلیف کارشناس قویاً محتمل است تنها مفاد ماده ۶۰۸ ق.م.ا. است که آنها را عام بوده و متوجه تمام افراد جامعه!

۲-۱) نسخ منصفانه:

در ماده ۳۰ لایحه قانونی مربوط به استقلال کانون کارشناسان رسمی دادگستری مصوب از ۱۳۵۸/۰۸/۰۱ عنوان شده: «آن قسمت از قوانین مربوط به کارشناسان رسمی مصوب سال ۱۳۳۷ و ۱۳۳۹ و سایر قوانین و مقررات راجع به کارشناسان که با مواد این قانون مغایرت داشته باشد از تاریخ تصویب این قانون لغو می‌شود». نکته حائز اهمیت این است که مستنداً به مفهوم مخالف این ماده اگر قوانین سابقه راجع به کارشناسان رسمی دادگستری با مواد این قانون مغایرت نداشته باشند از تاریخ تصویب این قانون لغو نمی‌شوند و کما فی السابق معتبر و پابرجا هستند.

لذا به نظر می‌رسد در خصوص وضعیت قانون کانون کارشناسان رسمی دادگستری ۱۳۸۱ نسبت به قوانین قبل از آن نیز، مبتنی بر وحدت ملاک مأخوذه از مفهوم مخالف ماده ۳۰ لایحه قانونی ۱۳۵۸، میتوان قائل به این امر شد که با توجه به عدم مغایرت و تعارض ماده ۲۰ لایحه قانونی ۱۳۵۸ با هیچ کدام از مواد قانون کارشناسان ۱۳۸۱، این ماده قانونی منسوخ نشده و از حیث نگاه خاص به شأن و منزلت کارشناس کماکان معتبر می‌شود. البته این مساله رافع ضرورت بازنگری قانونگذار نسبت به جرم انگاری توهین و هتک حرمت کارشناس و ملحوظ نمودن مجازات سنگین تر نسبت به افراد عادی (موضوع ماده ۶۰۸ ق.م.ا) به منظور بازدارندگی بیشتر و ایجاد حاشیه ی امن مستحکم تر برای کارشناسان، نمی باشد. یعنی همان نگرشی که نسبت به افراد مذکور در ماده ۶۰۹ ق.م.ا از جمله کارکنان وزارتخانه‌ها و موسسات و شرکت‌های دولت و شهرداری معطوف شده است.

۳-۱) نقش تقنینی اصل تناسب جرم و مجازات

- تناسب، هماهنگی و همسویی میان مجازات و جرم، از لوازم یک نظام کیفری متعادل است.
- اصل تناسب از ملزومات اولیه انصاف و عدالت در کلیه امور و از جمله تعیین کیفر است. التزام به یک معیار متناسب برای مجازات، با لحاظ شدت جرم و عواملی مانند میزان صدمه یا آسیب وارده و میزان قابلیت سرزنش آن، تأثیر بسزایی در تحقق اهداف قوانین کیفری و ایفای نقش بازدارندگی مجازات‌ها ایفاء خواهد داشت.^۱
در خصوص جرم توهین نیز تفاوت مجازات‌های معینه در مادتين ۶۰۸ و ۶۰۹ ق.م.ا دلالت بر این دارد که قانونگذار در صدد اجرای اصل تناسب بین جرم و مجازات برآمده به نحوی که در ماده ۶۰۹ متناسب با شخصیت و جایگاه فرد بزه دیده، قائل به شدت جرم بیشتری شده و به تبع آن مجازات شدیدتری نسبت به ماده ۶۰۸ در نظر گرفته است.

بنابراین استدلال میتوان گفت، شایسته است که قانون گذار، متناسب با شأن و منزلت کارشناس، در بستر اجرای عدل و عدالت و در راستای رعایت اصل تناسب جرم و مجازات، کیفر مرتکبین جرم توهین و هتک حرمت به کارشناسان رسمی دادگستری را مستوجب تشدید بداند

^۱ سبزواری نژاد، حجت، مقاله ((جایگاه اصل تناسب جرم و مجازات در حقوق کیفری ایران و انگلستان))، دوفصلنامه ی دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۷۷ و ۷۸، بهار و تابستان ۱۳۹۶، صفحات ۱۳۳ تا ۱۶۴

۲) جرم افتراء

در پی تجزیه و تحلیل مفاهیم و کلیات مذکور در خصوص جرم افتراء، سؤال مهمی که مطرح می شود، این است که اگر شخصی اقدام به طرح شکایت به طرفیت کارشناس رسمی دادگستری دایر بر اتهام ارتکاب به یکی از جرائم قانون مجازات اسلامی یا تخلفات مندرج در قانون کارشناسان رسمی دادگستری نماید، در صورت عدم اثبات آیا متهم به جرم افتراء خواهد بود یا خیر؟

در پاسخ باید گفت از آنجا که جرم افتراء نیز مانند دیگر جرایم عمدی باید عالماً و عامداً انجام گیرد، که منظور از عمد همان سوءنیت عام یا عمد مرتکب در انجام رفتار مجرمانه و منظور از علم، آگاهی مرتکب از بیگناهی طرف مقابل و همچنین مجرمانه بودن رفتار انتسابی است، بنابراین در مواردی که شخص برای حفظ و یا جلوگیری از تضییع حقوق احتمالی خود در فرآیند کارشناسی، اقدام به طرح شکایت از کارشناس می نماید، اتهام ارتکاب جرم افتراء بر او وارد نخواهد بود.^۱

مطابق نظریه مشورتی ۷/۳۸۴۹ - ۱۳۶۴/۰۶/۲۶: «اگر شاکی در مقام احقاق حق و رفع ظلم از خود، علیه کسی شکایت کند و عملی یا امری را صریحاً به او نسبت دهد که قانوناً جرم است ولی نتواند صحت این اسناد را به اثبات برساند به عنوان مفتری قابل تعقیب و مجازات نیست».

ولیکن در شرایطی که اوضاع و احوال قضیه دلالت بر سوء نیت شخص شاکی بنماید و شکایت واقعاً واهی بوده و شاکی علیرغم علم به بی حقی خود صرفاً جهت مجرم قلمداد نمودن کارشناس و یا به مقاصدی نظیر اطلاع عامدانه زمان رسیدگی دعاوی و امثالهم، اقدام به طرح شکایت واهی نماید، امکان محکوم نمودن او به جرم افتراء وجود خواهد داشت.

مطابق حکم شماره ۲۶۱۴ - ۱۳۱۹/۰۸/۲۵ محکمه عالی انتظامی قضات: «افتراء به تظلمات و شکایتهای وقتی صدق می کند که از نفس شکایت معلوم شود مقصود شاکی اظهار دروغ برای اضرار مشتکی عنه بوده و این قضیه باید در نظر دادگاه احراز شود».

لذا با لحاظ نمودن شرایط و مخاطرات ذاتی امر کارشناسی و اینکه در بسیاری موارد اظهار نظر کارشناس به هرروی، برخلاف خواست و میل احدی از طرفین خواهد بود ضرورت تدقیق و بررسی اوضاع و احوال موضوع شکایات مطروحه و وجود مستندات و دلایل وزین در این زمینه، جهت تشخیص شکایات واهی و بلاوجه، امری ضروری می باشد که می بایست در مراحل نخست طرح شکایت به طرفیت کارشناسان به نحو شایسته مدنظر قرار گیرد.

۱. کامفر، بهداد، دوره پیشرفته حقوق جزای عمومی و اختصاصی، چاپ چهاردهم، زمستان ۱۴۰۱، ص ۷۱۶

ج) نتیجه گیری و پیشنهادات :

۱) به نظر میرسد در حال حاضر طبق قوانین موجود نگاه قانون گذار به وقوع جرم توهین به کارشناسان رسمی دادگستری محدود به مفاد ماده ۶۰۸ ق.م.ا و همتراز افراد عادی جامعه می باشد. و تنها در صورت پذیرش عدم نسخ ماده ۲۰ لایحه قانونی مربوط به استقلال قانون کارشناسان رسمی دادگستری مصوب سال ۱۳۵۸، روح این قانون که حاوی حمایت ویژه از کارشناسان بوده کماکان پابرجاست و لیکن مجازات مندرج در آن حتی مجازات مندرج در ماده ۶۰۸ ق.م.ا غیر کارآمد بوده و فاقد بازدارندگی لازم درقبال شأن و منزلت کارشناسان رسمی دادگستری و ماهیت خطیر مأموریت آنان به نظر می رسد. همچنین در خصوص جرم افتراء حمایت قانونگذار از کارشناسان صرفاً محدود به چهارچوب ماده ۶۹۷ ق.م.ا و به مانند سایر افراد جامعه می باشد. مضافاً با امعان نظر به مفاد ماده ۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب سال ۱۳۹۹ مبنی بر کاهش مجازات های مندرج در ماده ۶۰۸ به جزای نقدی، قیاس با مجازات ماده ۲۰ لایحه قانونی مربوط به استقلال قانون کارشناسان رسمی دادگستری قابل تأمل بوده و دلالت بر لزوم بازنگری قوانین عام و خاص راجع به کارشناسان رسمی دادگستری به ویژه در رابطه با اعتبار و حیثیت آنان، می نماید..

۲) با توجه به اهمیت و ماهیت امر کارشناسی و مأموریت خطیر کارشناس در مسیر کشف حقیقت و مواجهه با مخاطراتی همچون توهین، هتک حرمت و افتراء که در بسیاری موارد حیثیت و آبروی کارشناسان را تهدید می نماید می توان نتیجه گرفت که قانونگذاری بایست متناسب با شخصیت و شأنیت کارشناس و آسیب ناشی از ارتکاب جرائم مذکور به طرفیت آنها، لاقلاً مبتنی بر اصل تناسب جرم و مجازات، بالحاظ نمودن مجازات شدیدتر برای مرتکبین جرائمی مانند توهین و افتراء نسبت به کارشناسان، چتر گسترده تر و محکمتری را در حمایت از کارشناسان رسمی دادگستری بگستراند، تا کارشناسان در بستری امن و مطمئن ذیل این حمایت قانونی، وظایف خود را در راستای اجرای قرار و پرداختن به امر کارشناسی، ادا نمایند.

۳) به تأسی از ماده ۲۰ لایحه قانونی مربوط به استقلال قانون کارشناسان رسمی دادگستری مصوب ۱۳۵۸/۰۸/۱۰ و با توجه به تأثیر گذاری قوانین خاص، بهتر است در قوانین فعلی نیز استقرار نگاه خاص قانونگذار در راستای حمایت مؤثر از کارشناسان در مقابل جرائم توهین و افتراء، از طریق بازنگری و اصلاح تقنینی نسبت به قانون خاص قانون کارشناسان رسمی دادگستری محقق گردد.

۴) پیشنهاد می شود با توجه به ضمانت اجرای کیفری قانون مجازات اسلامی نسبت به جرم افتراء، در بدو فرآیند ثبت و رسیدگی به شکایات مطروحه به طرفیت کارشناسان رسمی دادگستری چه در محاکم عمومی

و چه در دادسرا و دادگاه انتظامی کانون کارشناسان، تذکر و اطلاع رسانی لازم راجع به مجازات‌ها و تبعات قانونی مربوط به جرم افتراء، به طرق مقتضی نسبت به اشخاص شاکی صورت پذیرد.

چه بسا متاثر از بازدارندگی این مجازات‌ها، ضمن تقلیل آمار شکایات واهی و مغرضانه‌ی مطروحه به طرفیت کارشناسان در محاکم عمومی و نیز کانون‌های کارشناسان رسمی دادگستری، در همان ابتدا از ایراد آسیب‌های مادی و معنوی به کارشناسان از بابت طرح اینگونه شکایات، اجتناب گردد.

بدیهی است حق طرح شکایات مستند و مدلل برای اشخاصی که حقوق آنان در نتیجه عملکرد کارشناسان تضییع شده، به قوت خود باقی بوده و هرگونه جرم یا تخلف کارشناسان می‌بایست به موجب قوانین عام و قانون خاص کانون کارشناسان رسمی دادگستری مورد رسیدگی قرارگیرد.

۵) در بسیاری موارد شکایات واهی به طرفیت کارشناسان رسمی دادگستری با اتهام ارتکاب یک یا چند مورد از تخلفات مندرج در ماده ۲۶ قانون کانون کارشناسان رسمی دادگستری بدون ارائه مستندات متقن و دلایل موجه، با اهداف مغرضانه مطرح می‌گردد. جهت پرهیز از طرح چنین شکایاتی که مسلماً علاوه بر صرف وقت و هزینه‌ی بیهوده، موجب آسیب روحی و خدشه به اعتبار کارشناسان می‌گردد، پیشنهاد می‌شود فرآیند ثبت و رسیدگی شکایات در کانون‌های کارشناسان رسمی دادگستری مقید به آیین رسیدگی و دادرسی انتظامی همانند آیین دادرسی مدنی و آیین دادرسی کیفری در محاکم و دادگاه‌های عمومی گردد.

در حال حاضر فصل هشتم آیین‌نامه اجرایی قانون کانون کارشناسان رسمی دادگستری (دادسرا و دادگاه‌های انتظامی) در موادی از جمله ماده ۵۹ به اختصار به تکالیف شاکی در شکایات مطروحه به طرفیت کارشناسان پرداخته و جای آن دارد که آیین دادرسی شکایات انتظامی به نحو مبسوط‌تر و بالحاظ مراتبی همچون اخذ هزینه دادرسی از شاکیان تهیه و تدوین گردد تا علاوه بر ایجاد بستری مناسب جهت رسیدگی عادلانه به شکایات مستند و مستدل، موجبات بازدارندگی جهت طرح شکایات واهی را نیز فراهم نماید.

۶) همانگونه که عنوان گردید، تعریف افتراء انتساب جرم به دیگری به طور صریح و عجز از اثبات آن میباشد که در ماده ۶۹۷ ق.م.ا جرم انگاری گردیده است، لهذا بنظر می‌رسد با توجه به مشابهت آثار سوء نسبت دادن تخلف به کارشناس و عجز از اثبات آن توسط شاکی، تعمیم دامنه‌ی جرم افتراء به نحوی که صراحتاً مقوله‌ی تخلف را نیز شامل شود، در قوانین عام کیفری و به طریق اولی در قانون خاص کانون کارشناسان رسمی دادگستری در راستای صیانت از حقوق این صنف اثرگذار در حوزه‌ی عدالت و قانون، امری بس ضروری به نظر می‌رسد.

- عمید، حسن، فرهنگ فارسی، جلد ۱
- کامفر، بهداد، دوره پیشرفته حقوق جزا عمومی و اختصاصی، چاپ چهاردهم، زمستان ۱۴۰۱،
- میرمحمد صادقی، حسین، جرایم علیه اشخاص (حقوق کیفری اختصاصی (۱)، چاپ دوازدهم، زمستان ۱۳۹۲
- آقای نی، حسین، جرایم علیه اشخاص (شخصیت معنوی) حقوق کیفری اختصاصی، چاپ نهم، پاییز ۱۳۹۶
- سبزواری نژاد، حجت، مقاله ((جایگاه اصل تناسب جرم و مجازات در حقوق کیفری ایران و انگلستان))، دو فصلنامه ی دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۷۷ و ۷۸، بهار و تابستان ۱۳۹۶
- قانون کارشناسان رسمی دادگستری مصوب ۱۳۸۱ و آیین نامه اجرای قانون مصوب ۱۳۸۲
- لایحه قانونی مربوط به استقلال کارشناسان رسمی دادگستری مصوب ۱۳۵۸/۰۸/۱۰
- قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳
- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به انضمام قانون تعزیرات و مجازات های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ و اصلاحات بعدی
- قانون استفساریه نسبت به کلمه اهانت، توهین و یا هتک حرمت مندرج در مقررات جزائی مواد (۵۱۳)، (۵۱۴)، (۶۰۸) و (۶۰۹) قانون مجازات اسلامی و بندهای (۷) و (۸) ماده (۶) و مواد (۲۶) و (۲۷) قانون مطبوعات مصوب ۱۳۷۹ ۱۰/ ۴/